

Bijlage bij BVD-brief No. 131979, Vertrouwelijk, 14.3.52.

Met betrekking tot het onderwerp Politiek in journalistieke en kunstenaarskringen werd van goed geïnformeerde zijde het navolgende gerapporteerd.

In de eerste plaats, op grond van de reacties welke rapporteur in zijn kring mocht waarnemen: alle complimenten aan Minister-President Drees voor de manier waarop hij zijn reis naar Washington etc. heeft volbracht. De publiciteit ter zake in de Nederlandse bladen heeft bijzonder gunstig effect gesorteerd. De pro-Amerikanen zijn tevreden vanwege het feit, dat dr. Drees gegaan is en bevestigt heeft, dat het aan ons niet zal liggen als het Atlantisch Pact en de integratie niet op rolletjes lopen. De anti-Amerikanen zijn tevreden omdat de Minister-President fijntjes heeft laten merken, dat wij er ook nog zijn en dat wij ons niet de wet laten voorschrijven.

Volgens berichtgever behoeft dr. Drees dit geenszins allemaal bewust te hebben gedaan. Het voldoende aandacht besteden aan de publiciteit heeft volgens rapporteur bewerkstelligd, dat de door hen waargenomen gunstige indrukken konden worden achtergelaten.

Het neutralisme, waarover rapporteur reeds eerder stemmingsbeelden heeft gegeven, heeft inmiddels zijn "concrete" vorm gevonden in de Vredesbeweging "De Derde Weg", een groepering, die volgens hem waarschijnlijk te theoretisch en te intellectueel, ten dele ook te socialistisch van opzet is om veel aanhang onder het volk te kunnen verkrijgen.

In het rayon van de waarnemer, t.w. intellectuelen, kunstenaars, journalisten en "cultuurliedhebbers" zal deze beweging wel grote invloed hebben.

Rapporteur ziet in de adhaesie, welke op de meeste redacties werd betuigd met de oproep van "De Derde Weg", het feit verklaard, dat ook bladen, die in principe tegen deze Vredesbeweging gekant zijn, er niet alleen veel, maar ook snel aandacht en ruimte in hun redactionele kolommen aan gewijd hebben.

Het laat zich denken, dat daarbij op de redacties van verschillende bladen interne spanningen ontstonden. Aan rapporteur is bekend, dat met name bij het weekblad "Vrij Nederland" en bij de dagbladen "Het Vrije Volk" en "Het Parool" zulke spanningen bestaan. Uit gesprekken buitenshuis van de redacteuren van deze bladen is hem gebleken, dat er, zij het onderdrukt, weerstanden bestaan tegen de t.z.s. door de respectievelijke hoofdredacties gevolgde politieke lijn, welke resulteerde in een afwijzing van "De Derde Weg".

Bijzonder opvallend in dit verband acht rapporteur het artikel van Prof. dr. N.A. Donkersloot, een der ondertekenaars van de oproep van "De Derde Weg", in "Vrij Nederland" van 25.1.52. Daarin signaleert deze openlijk een "vleugel van de haat" in de P.v.d.A. (Vorrink, Goedhart, Vermeulen en De Kadt), naast een humanistische vleugel (Schermerhorn), met daar tussenin de "oude socialisten". Hiermede is door een van de in intellectuele kringen nog steeds meest gezaghebbende figuren van de P.v.d. A.-doorbraaksfeer voor het eerst openlijk onder woorden gebracht, wat, volgens rapporteur, velen reeds lang als een feitelijke splitsing aanvoelden. Nu het hoge woord eruit

is, bestaat er blijkens waarnemer alle kans, dat men er thans gemakkelijker toe zal komen de latente dreiging van een splitsing te gaan realiseren.

De intellectuele Marxisten, bovenal die van de voormalige Vrije Katheder-groep, hebben grote belangstelling voor de Vredesbeweging "De Derde Weg". Rapporteur speurt hier de bedoeling van een kleine infiltratie. Handige communisten vinden in dit milieu uiteraard een licht ontvlambare neiging tot medewerking aan hun anti-Amerikaanse propaganda. Ook de oude socialistische roeren zich in dit opzicht, alsmede de revolutionair-socialisten.

De aan deze politieke sfeer verwante Socialistische Unie adverteert, volgens rapporteur ten onrechte, iets met deze "Derde Weg" te maken te hebben.

Het schijnt, zo meldt hij, dat voorts de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, of althans de kringen daar rondom, zich sterk ten dienste stelt van "De Derde Weg".

De naar buiten getreden spanningen in de KVP en de PvdA zijn voor de actieve en de potentiële neutralisten als olie op het vuur hunner overtuiging, dat alleen een "Derde Weg" de oplossing kan bieden. Het neutralisme heeft voor de oudere socialistische, van wie velen nog in hart en nieren anti-militarist zijn, grote aantrekkelijkheid.

Aan rapporteur valt het verder op hoe vaak de laatste tijd te Amsterdam in gesprekken op Koepel, Kring en dergelijke vergaderplaatsen van intellectuelen, kunstenaars en journalisten propaganda wordt gemaakt voor de denkbeelden van de Vredesbeweging "De Derde Weg". Zelfs echte communisten zoals Braat, Bot, De Swaan etc. voeren in die kringen pleidooien om deel te nemen in de derde weg, zij het met het excuus, dat zij al véél eerder in een "echte" vredesbeweging waren ondergebracht.

Verwijzende naar de recente, in de openbaarheid getreden inwendige tegenstellingen van de KVP en de PvdA, beroept rapporteur zich op sommige waarnemers, t.w. de in het vak vergrijsde redacturen-binnenland. Volgens hen zijn deze ruzies "echt", met dien verstande dat ook in de KVP splitsingen dreigen tussen de meer links georiënteerde arbeiders en culturele milieu's enerzijds, en de grote groep van de kleine burgers en de clerus anderzijds. Volgens anderen, onder wie een R.K. journalistiek zegsman, zou het hier slechts "comédie" zijn teneinde stoom af te blazen en zodoende de begeerde eenheid bij de stembus alsnog te handhaven.

Indien het inderdaad een comédie is, lijkt het rapporteur een gevaarlijke handelwijze, gezien de reacties van kunstenaars en pers, omdat tegelijkertijd in de PvdA scheuringsgeluiden-zonder-comédie te horen zijn en de buitenstaander licht geneigd is beide "kraak-symphonieën" afkomstig te achten uit dezelfde wezenlijke bron, t.w. het misnoegen van de kiezer vooral ten opzichte van de internationaal-politieke koers, welke thans blijkt te worden gevolgd.

De gesignaleerde methode om de dissidente stromingen de wind uit de zeilen te nemen, blijkt, volgens waarnemingen van rapporteur, in de door hem bestreken milieus de lust te vergroten om de splitsingsmogelijkheden, waarmede openlijk is gecoquetterd, nader onder het oog te zien.

Reeds nu hoorde hij dat betrokkenen bij de komende verkiezing hun stem zeker niet meer op de PvdA, respectievelijk KVP zullen uitbrengen. Sommigen voelen ervoor de VVD maar eens wat meer macht te helpen bezorgen. Anderen daarentegen zijn de gevaarlijke mening toegedaan, dat het goed ware de partijen maar eens een beetje te laten wakker schrikken door op de CPN te stemmen. Zij menen, dat zelfs een plotselinge grote stemmenwinst de communisten nooit machtig genoeg kan maken om werkelijk in de staatszaken wat te zeggen te krijgen. Het effect zou echter zijn, dat de partijen inzien, dat zij hun goodwill aan het verspelen zijn. Zodanige gedachtengang is voor de CPN-ers "manna" uit de hemel. Zij moedigen deze vanzelfsprekend aan. Rapporteur durft niet voorspellen dat de bedoelde uitspraken in praktijk zullen worden gebracht. Het lijkt hem bij het eventueel ontbreken van een werkelijk principiële program der partijen lang niet onmogelijk, dat de CPN bij de komende verkiezingen uit deze "stemmen" winst zal behalen.

Een proces van het weekblad "De Groene Amsterdammer" tegen de PvdA, waarover rapporteur eerder berichtte, schijnt inderdaad tegen de tijd van de verkiezingen te zullen worden doorgezet. Voordien zal mogelijk als proefballon tegen "Het Parool" worden geprocedeerd op klacht van het plegen van onrechtmatige daad, zulks naar aanleiding van de beschuldiging van genoemd dagblad, dat de Groene al dan niet openlijk communistische propaganda bedrijft. Berichtgever heeft in zijn milieu geconstateerd, dat het wederwoord van "Het Parool" op de protesten van "De Groene" ondoordacht en zwak wordt geoordeeld. Een behendig advocaat zou deze reacties kunnen uitspelen tegen "Het Parool" zelf. Ook in dit verband is de hiervoren gereleveerde uitspraak van Prof. Donkersloot over de "vleugel van de haat" in de PvdA gevaarlijk materiaal tegen "Het Parool". Zij kan ter eventuele staving dienen van het bewijs voor de stelling, dat de gewraakte publicatie "uit haat" en "uit angst" is gedaan.